

DOI: 10.35757/RPN.2013.21.11

Monika Wittek (red.), *Być Niemcem w Polsce. Ludzkie losy w wykładach i we wspomnieniach / In Polen ein Deutscher zu sein. Menschenschicksale in Vorträgen und Erinnerungen*

Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce, Mała Biblioteka VdG, Opole 2011, ss. 372.

Recenzowana publikacja została wydana przez Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (Verband der deutschen Sozial-Kulturellen Gesellschaften in Polen – VdG) w ramach serii „Mała Biblioteka VdG” dzięki dotacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Konsulatu Generalnego RFN. Tom ukazał się w języku polskim i niemieckim – każda wersja językowa ma ponad 180 stron.

Pomysł tej książki zrodził się w związku z obchodami dwudziestej rocznicy legalnej działalności organizacji mniejszości niemieckich w Polsce oraz założenia tzw. organizacji dachowej mniejszości niemieckiej w naszym kraju – Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce.

Celem książki jest odpowiedzenie czytelnikom na kluczowe pytanie, co to znaczy być Niemcem? Kim jest po prostu współcześnie Niemiec w Polsce? Jak członek mniejszości niemieckiej przeżywa swoją niemieckość, na jakim tle dokonuje się jego samoidentyfikacja – co ją ułatwia lub utrudnia, czy też wręcz uniemożliwia? Jaką w rzeczywistości ma wartość jego samoidentyfikacja?

Książka składa się z trzech części w obydwu wersjach językowych. Część pierwsza zawiera wybrane referaty wygłoszone na konferencji popularnonaukowej „Niemcy w Polsce. 20 lat po traktatach polsko-niemieckich. Stan i perspektywy”, która odbyła się na Górze św. Anny w dniach 3–5 czerwca 2011 roku w ramach obchodów jubileuszowych Związku. W konferencji wzięło udział kilku utytułowanych przedstawicieli świata akademickiego, wybitnych naukowców, m.in. Bernadetta Nitschke, Piotr Madajczyk, Romuald Jończy.

W drugiej części znalazły się referaty wygłoszone na jubileuszowych koncertach w Gliwicach 24 czerwca 2011 roku oraz w Gdyni 14 października 2011 roku z okazji dwudziestolecia istnienia Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce. Natomiast trzecia część składa się z wybranych tekstów przesłanych na konkurs „Być Niemcem w Polsce”. Konkurs został ogłoszony przez Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce i był skierowany do członków mniejszości niemieckiej żyjących w naszym kraju, którzy zostali poproszeni o spisanie swoich przeżyć i doświadczeń wiążących się z faktem bycia Niemcem w Polsce.

W pierwszej części książki Bernadetta Nitschke w swoim tekście wyjaśnia czytelnikowi zjawisko masowych wyjazdów ludności niemieckiej z Polski do RFN. Kwestię niemieckiej tożsamości mieszkańców Górnego Śląska oraz rolę ludności rodzimej w rozwoju regionu omawia Romuald Jończy. Swoistość oraz koleje losu mniejszości niemieckiej w Polsce od 1945 roku do 1989 roku w kontekście polityczno-społecznym przedstawia Piotr Madajczyk. Dwudziestolecie, jakie upłynęło od podpisania traktatów polsko-niemieckich, oraz wkład Niemców w rozwój regionu, działalność społeczną i ochronę środowiska zreferował Mortimor hr. zu Eulenburg. Ksiądz Arnold Drechsler zapoznał czytelnika z zagadnieniem dokonania Niemców na Górnym Śląsku na przykładzie działalności społecznej i ochrony zdrowia. Ortfried Kotzian poruszył temat pielęgnowania tożsamości przesiedleńców i ich dzieci – Niemców z Górnego Śląska, Mazur i Warmii w Republice Federalnej Niemiec.

Ponadto w tej części czytelnik może się zapoznać z tematyką funkcjonowania społeczności Niemców w Polsce i w ich małej ojczyźnie,

która została przedstawiona przez przedstawicieli dwóch różnych pokoleń Niemców w Polsce – generacji starszej i młodszej. Bernhard Kuss opowiada o losach Niemców na Górnym Śląsku przed wojną i po jej zakończeniu z perspektywy świadka historii – opisuje exodus ludzi na Zachód ze swojej małej ojczyzny oraz ich niełatwe życie po powrocie na Górny Śląsk. Sylwia Michala – przedstawicielka młodego pokolenia Niemców żyjących w Polsce – przybliży czytelnikowi swoisty charakter bycia Niemcem/Niemką oraz ukazuje wyzwania stojące przed mniejszością niemiecką, które należy podjąć, by swoją niemiecką tożsamość utrzymać, pielęgnować i rozwijać.

W drugiej części publikacji został zamieszczony referat Dawida Smolorza, wygłoszony podczas jubileuszowego koncertu w Gliwicach, dotyczący najważniejszych problemów, jakie stanęły przed Niemcami na Górnym Śląsku w ich powojennej historii. Drugi referat, który znalazł się w tej części, został wygłoszony przez Alfreda Czesłę na jubileuszowym koncercie w Gdyni. Autor omawia w nim działalność mniejszości niemieckiej w Polsce Północnej na przestrzeni dwudziestu lat legalnego istnienia ich organizacji.

Autorami trzeciej części publikacji są świadkowie historii, członkowie mniejszości niemieckiej, którzy przesyłali swoje teksty na konkurs „Być Niemcem w Polsce”. Tematami tekstów są przede wszystkim wspomnienia z pierwszych lat po II wojnie światowej oraz realia życia w PRL osób narodowości niemieckiej, dzisiejszych członków mniejszości niemieckiej żyjących w różnych częściach naszego kraju.

Ogólnie rzecz biorąc, książka ukazuje czytelnikowi losy ludności niemieckiej po zakończeniu II wojny światowej w swojej małej ojczyźnie, a przede wszystkim to, że przy zmiennych kolejach historii niełatwo było być Niemcem w Polsce. Byli oni konfrontowani z różnymi problemami, z coraz to nowymi wyzwaniami społecznymi i politycznymi. Najpierw byli prześladowani fizycznie, a następnie kulturowo i społecznie. Nie mogli otwarcie przyznawać się do swojej niemieckości ani języka ojczystego. W zasadzie stali się obywatelami drugiej kategorii w PRL. Czytelnik może zapoznać się nie tylko z konsekwencjami pozostania osób narodowości niemieckiej w swojej małej ojczyźnie w granicach komunistycznego państwa polskiego, ale także z wysiłka-

mi, niepozbawionymi niepokojem, towarzyszącymi tworzeniu i działalności struktur mniejszości niemieckiej po zmianach społeczno-politycznych w 1989 roku; poznaje problemy, jakie stwarza przyznawanie się osób narodowości niemieckiej do swojej narodowości, oraz istniejące trudności w pielęgnowaniu swojej niemieckości.

Zaletą książki jest na pewno to, że w sposób łatwy i przystępny umożliwia ona poznanie losów i historii Niemców w Polsce. Często emocjonalne wspomnienia świadków czasu idealnie uzupełniają referaty wygłoszone na konferencji popularnonaukowej oraz podczas jubileuszowych koncertów. Dzięki temu czytelnik może w wszechstronny sposób zaznajomić się z powojenną – z tą dalszą i tą bliższą – historią Niemców w Polsce. Ponadto książka ukazuje, a zarazem ułatwia czytelnikom zrozumienie, jak trudna jest w rzeczywistości odpowiedź na z pozoru proste pytanie: co to znaczy być Niemcem w naszym kraju?

Książka jest ciekawa i dostarcza czytelnikowi wiedzy o losach Niemców żyjących w Polsce. Powinna być lekturą obowiązkową nie tylko członków mniejszości niemieckiej, ale i wielu innych mieszkańców Polski, zwłaszcza z tych regionów, w których żyją większe lub mniejsze skupiska mniejszości niemieckiej, aby mogli lepiej zrozumieć historię i współczesne dylematy tej mniejszości narodowej.

Paweł Popieliński